

Zbigniew Judycki

Fundacja Polonia Semper Fidelis

„Soli Deo per Mariam”. Ciernista droga życia Prymasa Tysiąclecia, Stefana kardynała Wyszyńskiego

Słowa kluczowe

Stefan Wyszyński, beatyfikacja, prymas Polski, archidiecezja warszawska i gnieźnieńska, duchowieństwo polskie, PRL

Streszczenie

Artykuł przygotowany z okazji zbliżającej się beatyfikacji, ukazuje w formie kalendarium losy Stefana kardynała Wyszyńskiego, które kształtowały się w atmosferze czci i wielkiej miłości do Matki Bożej. Jego posługiwanie pasterskie, przypadające na jeden z najtrudniejszych okresów w dziejach Polski, skierowane było na Boga poprzez Maryję, zgodnie z przyjętym mottem „Od siebie trzeba wymagać najwięcej”.

„Pragnę z radością zakomunikować, że Ojciec Święty Franciszek zdecydował, iż uroczystość beatyfikacji kard. Stefana Wyszyńskiego oraz s. Róży Marii Czackiej odbędzie się 12 września 2021 roku w warszawskiej Świątyni Opatrzności Bożej, o godzinie 12.00” – oświadczył w komunikacie metropolita warszawski Kazimierz kardynał Nycz¹.

Wyjątkowo bogata osobowość Stefana Wyszyńskiego kształtowała się w atmosferze miłości i wielkiej czci do Matki Boskiej.

---

¹ <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/beatyfikacja-kard-stefana-wyszynskiego-oraz-s-rozy-marii-czackiej-12-wrzesnia> [dostęp: 30.08.2021].

Rys. Tadeusz Kurek

Urodziłem się w moim domu rodzinnym pod obrazem Matki Bożej Częstochowskiej – powie po latach – i to w sobotę, żeby we wszystkich planach Bożych był ład i porządek. Całe moje życie tak wyglądało. Po święceniach kapłańskich w kaplicy Matki Bożej w katedrze wrocławskiej uważałem za rzecz właściwą przybyć na Jasną Górę. Tak zaczęły się moje drogi. Prowadziły po śladach, które wydeptała Maryja, idąc przede mną jak światło, gwiazda, życie i nadzieja, jako Wspomożycielka w ciężkiej chwili².

Jako hasło posługi pasterskiej przyjął: „Soli Deo per Mariam”, a w herbie prymasowskim umieścił wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej³.

O roli Stefana kardynała Wyszyńskiego w dziejach Polski i naszego narodu nikogo przekonywać nie trzeba. Był nieprzeciętnym mężem stanu, kochającym Polskę i Maryję, obdarzonym wielką inteligencją i szanującym każdego człowieka.

Czekając na beatyfikację Kardynała prześledźmy ujęte w kalendarium najważniejsze wydarzenia z jego życia.

* * *

Stefan Wyszyński urodził się 3 sierpnia 1901 roku w Zuzeli na Ziemi Nurskiej nad Bugiem, na pograniczu Podlasia i Mazowsza, jako syn organisty i pisarza kościelnego Stanisława Wyszyńskiego i Julianny z Karpów. Rodzeństwo: Anastazja, Stanisława, Janina, Waclaw, Zofia; rodzeństwo przyrodnie: Julia, Tadeusz⁴.

Stefan kardynał Wyszyński używał wielu pseudonimów i kryptonimów m.in.: Dr Stefan Zuzelski, Dr Z, Dr Zuzelski, Ks. Dr S.W., Ks. S.Z., Ks. Z, Siostra Cecylia, St. W, X. St. W. Jego bibliografia prac obejmuje 1 081 pozycji.

---

² <https://radioniepokalanow.pl/120-lat-temu-3-sierpnia-urodzil-sie-kardynal-stefan-wyszynski/> [dostęp: 30.08.2021].

³ Herb prymasa Stefana Wyszyńskiego przedstawia na tarczy kroju francuskiego trójdzielnej w rosochę, w polu pierwszym górnym czerwonym wizerunek Matki Boskiej Jasnogórskiej. W polu drugim błękitnym trzy srebrne lilie (w układzie 1, 2). W polu trzecim, srebrnym misę z głową św. Jana Chrzciciela.

⁴ Julianna Wyszyńska zmarła w październiku 1910 r., mając zaledwie 33 lata, po urodzeniu kolejnego dziecka. Stanisław Wyszyński w 1911 r. wstąpił w związek małżeński z Eugenią Podlewską.

1909	Rozpoczyna naukę początkową w szkole powszechnej w Zuzeli.
1910	Przeprowadza się z rodzicami do Andrzejewa, gdzie kontynuuje naukę w miejscowej szkole.
1912–1915	Uczęszcza do prywatnej szkoły realnej im. Wojciecha Górskiego w Warszawie.
1913	Przyjmuje z rąk biskupa płockiego Juliana Nowowiejskiego sakrament bierzmowania w kościele w Andrzejewie.
1914–1917	Kontynuuje naukę w Gimnazjum im. Piotra Skargi w Łomży oraz czynnie uczestniczy w konspiracyjnym harcerstwie polskim.
1917–1920	Uczęszcza do Gimnazjum im. Piusa X we Włocławku (tzw. małe seminarium)
1919	Zostaje członkiem Stowarzyszenia Księży Charystów we Włocławku ⁵ .
1920–1924	Odbywa studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku.
1924 (3 VIII)	Przyjmuje święcenia kapłańskie z rąk biskupa Wojciecha Owczarka w kaplicy Matki Boskiej Częstochowskiej w katedrze włocławskiej ⁶ .
1924 (5 VIII)	Odprawia Mszę św. prymicyjną na Jasnej Górze.
1924 (X)	Zostaje mianowany wikariuszem katedry włocławskiej, obejmując jednocześnie stanowisko redaktora dziennika diecezjalnego „Słowo Kujawskie” oraz funkcję prefekta na organizowanych przez magistrat kursach wieczorowych dla dorosłych.
1925–1929	Studiuje prawo kanoniczne i nauki społeczno-ekonomiczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Podczas studiów pracuje jako wicedyrektor konwiktu księży studentów oraz prowadzi duszpasterstwo akademickie w Stowarzyszeniu Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie” oraz „Bratnia Pomoc”. Tam

---

⁵ Wspólnota kapłańska założona w 1919 r. we Włocławku, w celu pogłębienia życia wewnętrznego duchowieństwa i zharmonizowania osobistej ascezy z działalnością duszpasterską. Hasło charystów: „Caritas Christi urget nos”.

⁶ „(...) Byłem święcony przez chorego, ledwie trzymającego się na nogach biskupa Wojciecha Owczarka. Ale i ja czułem się niewiele lepiej [przeszedł ciężkie zapalenie płuc – ZJ]. Podczas Litanii do Wszystkich Świętych, spoczywając na posadzce, lękałem się chwili, gdy trzeba będzie wstać. Czy zdołam się utrzymać na nogach? Taki był stan mojego zdrowia (...)”. Zob. S. Wyszyński, *Kazania i przemówienia autoryzowane*, mps, t. 47.

- spotyka się z ks. Władysławem Kornilowiczem, który staje się jego duchowym ojcem⁷.
- 1927 (27 XII) Otrzymuje stopień licencjata prawa kanonicznego.
- 1929 (22 VI) Uzyskuje doktorat z prawa kanonicznego (temat rozprawy: *Prawo rodziny, Kościoła i państwa do szkoły*).
- 1929 Dzięki poparciu ks. Władysława Kornilowicza otrzymuje roczne stypendium i udaje się w podróż naukową do Austrii, Włoch, Francji, Belgii, Holandii i Niemiec, gdzie interesuje się związkami zawodowymi, organizacjami katolickiej młodzieży robotniczej, a przede wszystkim doktrynami i ruchami społecznymi.
- 1930 Pracuje krótki okres jako wikariusz parafii w Przedczu Kujawskim, a następnie wraca na stanowisko wikariusza katedry wrocławskiej.
- 1931–1939 Pracuje jako profesor w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku, wykładając ekonomię społeczną, socjologię, katolicką etykę społeczną, prawo kanoniczne oraz kierunki Akcji Katolickiej. Jednocześnie pełni funkcję sekretarza Liceum im. Piusa X, dyrektora Diecezjalnych Dzieł Misyjnych (1931–1932), kierownika Sodalicii Mariańskiej Ziemiań Kujawsko-Dobrzyńskich i Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego. Prowadzi prace społeczno-oświatowe w Chrześcijańskich Związkach Zawodowych i Katolickim Związku Młodzieży Robotniczej.
- 1932–1938 Pełni w kurii biskupiej funkcję promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego.
- 1935 Uczestniczy w Kongresie Chrześcijańskiego Zjednoczenia Zawodowego we Włocławku.
- 1936 (II) Uczestniczy w zjeździe Rady Organizacji Chrześcijańsko-Społecznych w Warszawie.

---

⁷ „(...) Wśród kapłanów, którym przypisuję największy wpływ na moje życie, w pierwszym rzędzie znajduje się ksiądz Władysław Kornilowicz, jeden z twórców dzieła dla niewidomych w Laskach, najbliższy współpracownik i duchowy kierownik Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek. Temu kapłanowi zawdzięczam bardzo dużo, chociaż wiem, że nie wszystko wzięłam, co mógłbym od niego wziąć, na skutek właściwych człowiekowi oporów przeciwko łasce jakiej wiele można było przez niego otrzymać (...). W detalach życiowych nieudany, jak świętek góralski, lecz w całości życia zwarty, indywidualnie wyrazisty, mocny, w słowach Bożych pewny i niemal bezwzględny; w osobistych sprawach nieuważny, niemal beztroski, ustępliwy (...)”. Zob. S. Wyszyński, *Nasz Ojciec ksiądz Władysław Kornilowicz*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 1980.

- 1936 Organizuje Katolicki Związek Młodzieży Robotniczej.
- 1937 Powołany zostaje przez Augusta kardynała Hlonda na członka Rady Społecznej przy Prymasie Polski⁸.
- 1937 (IX) Uczestniczy w III Katolickim Studium w Warszawie, na którym przedstawia tezy odnowy społeczno-gospodarczej i ładu moralnego w Polsce.
- 1938 Zostaje mianowany sędzią Sądu Biskupiego we Włocławku.
- 1939 Czynn timer uczestniczy w pracach Rady Społecznej nad opracowywaną deklaracją o uwłaszczeniu pracy.
- 1939 Przygotowuje pracę habilitacyjną pt. *Środowisko moralne pracy fabrycznej*.
- 1939 (IX) Przeprowadza bezowocne pertraktacje z okupantem hitlerowskim w sprawie otwarcia Seminarium Duchownego we Włocławku.
- 1939 Z polecenia biskupa Michała Kozala opuszcza Włocławek⁹ i udaje się na krótki okres do ks. Michała Szwabińskiego do Grabkowa, a następnie do rodzinnego domu we Wrociszewie, gdzie zajmuje się pracą naukową¹⁰.
- 1940 (VII) Na prośbę ks. Władysława Kornilowicza udaje się do majątku Zamoyskich w Kozłówce, obejmując opieką siostry zakonne oraz grupę niewidomych.
- 1941 (X) Zagrożony odnawiającą się chorobę płuc, wyjeżdża do Zakopanego¹¹.
- 1941 (XI)–1942 (VI) Przebywa w Żułowie, gdzie opiekuje się siostrami zakonnymi i niewidomymi oraz korespondencyjnie naucza okoliczną młodzież.
- 1942 Pod konspiracyjnym pseudonimem „Siostra Cecylia” zostaje kapelanem Zakładu dla Niewidomych w Laskach pod Warszawą. Wykłada jednocześnie katolicką naukę społeczną, ka-

---

⁸ Rada Społeczna przy Prymasie Polski była instytucją o charakterze naukowo-propagandowym. Powstała w 1933 r. z polecenia papieża Piusa XI.

⁹ Stefan Wyszyński, jako redaktor pism katolickich, był imiennie poszukiwany przez gestapo, dlatego rektor Seminarium Duchownego zażądał, by opuścił Włocławek.

¹⁰ W 1918 rodzice S. Wyszyńskiego przeprowadzili się do Wrociszewa (pow. grójcecki).

¹¹ Podczas pobytu w Zakopanem zostaje aresztowany w ulicznej łapance. Dzięki sprzyjającemu zbiegowi okoliczności udaje mu się uciec, zanim rozpoznano jego tożsamość.

- techetykę i pedagogikę katolicką na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich¹².
- 1943 (10 VIII) Obejmuje duchowe kierownictwo grupy dziewcząt pod nazwą „Ósemka”, które postanowiły poświęcić całe życie akcji społeczno-religijnej.
- 1944 Pełni funkcję kapelana Armii Krajowej okręgu Żoliborz-Kampanos oraz kapelana szpitala powstańczego w Laskach, używając pseudonimu „Radwan 2”.
- 1945 Wraca do Włocławka, gdzie zostaje mianowany rektorem Seminarium Duchownego. Pełni jednocześnie funkcję wikariusza w parafii Lubraniec oraz proboszcza w Kłobi i Zagłowiacze.
- 1945 Zakłada tygodnik diecezjalny „Ład Boży” oraz wznawia wydawanie „Kroniki Diecezji Włocławskiej” i „Ateneum Kapłańskiego”. Rewindykuje Bibliotekę Główną Seminarium Duchownego i Archiwum Kapitulne.
- 1945 (15 VIII) Mianowany zostaje kanonikiem kapituły włocławskiej.
- 1946 (4 III) Po śmierci biskupa Mariana Fulmana, z pominięciem stopnia sufragana, zostaje prekonizowany przez Piusa XII biskupem lubelskim¹³.
- 1946 (12 v) Otrzymuje święcenia sakry na Jasnej Górze z rąk Augusta kardynała Hlonda (współkonsekratorzy: biskup Stanisław Czajka i biskup Karol Radoński).
- 1946 (19 V) Uczestniczy w uroczystości 15-lecia koronacji cudownego obrazu św. Józefa w Kaliszu.
- 1946 (22–24 V) Uczestniczy w obradach Episkopatu Polski w Częstochowie (po raz pierwszy).
- 1946 (26 V) Odbywa ingres do katedry lubelskiej.

---

¹² Uniwersytet Ziemi Zachodnich (UZZ) – polska tajna uczelnia funkcjonująca w latach II wojny światowej. Została utworzona w październiku 1940 z inicjatywy Biura Oświatowo-Szkolnego Ziemi Zachodnich. Miała na celu kształcenie kadr i specjalistów na okres wojenny i powojenny. Większość wykładowców i studentów pochodziła z zamkniętego przez Niemców Uniwersytetu Poznańskiego. W gronie tym byli również inni wysiedleńcy z Wielkopolski. Uniwersytet działał głównie w Warszawie. Jego działalność została przerwana przez powstanie warszawskie, gdy utracił on około połowę swoich pracowników.

¹³ Kandydaturę Stefana Wyszyńskiego na biskupa lubelskiego zaproponował papieżowi prymas August kardynał Hlond.

- 1946–1948 Zostaje wielkim kanclerzem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, na którym organizuje Wydział Filozofii Chrześcijańskiej¹⁴. Prowadzi wykłady z katolickiej nauki społecznej. Jest inicjatorem *Encyklopedii Katolickiej*, której opracowanie Episkopat Polski zleca Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu.
- 1948 (VIII) Poddaje się operacji wyrostka robaczkowego.
- 1948 (12 XI) Po śmierci Augusta kardynała Hlonda zostaje mianowany przez Piusa XII arcybiskupem gnieźnieńskim i warszawskim, prymasem Polski (bullą nominacyjną została podpisana 16 XI).
- 1949 (4 I) Zgodnie z wymogami prawa kanonicznego, składa przysięgę prymasowską na ręce Stefana Adama kardynała Sapiehy.
- 1949 (2 II) Odbywa ingres do katedry gnieźnieńskiej.
- 1949 (6 II) Odbywa ingres do katedry warszawskiej.
- 1949 (22 X) Przewodniczy uroczystościom żałobnym w pierwszą rocznicę śmierci Augusta kardynała Hlonda.
- 1950 Na własną prośbę zostaje przyjęty na agregowanego członka do zakonu paulinów.
- 1950 (14 IV) Doprowadza do zawarcia między Episkopatem Polski a rządem PRL tzw. „porozumienia”, które wywołuje dużo publicznych kontrowersji.
- 1950 (10 X) Odwiedza w Krakowie ciężko chorego Stefana Adama kardynała Sapiehę.
- 1951 (II i V) Dwukrotnie spotyka się z prezydentem Bolesławem Bierutem w sprawach dotyczących respektowania przez rząd PRL „porozumienia” z 1950 roku.
- 1951 Odbywa podróż do Rzymu, podczas której wręcza Piusowi XII symboliczne dary: woreczek polskiej ziemi przesiąkniętej krwią powstańców warszawskich, więzienny różaniec z chleba oraz ryngraf Matki Boskiej Częstochowskiej.
- 1952 (31 III) Wystosowuje list protestacyjny do prezydenta Bolesława Bieruta, w związku z rabowaniem instytucji zakonnych pod pre-

---

¹⁴ „(...) Dzięki jego energicznym działaniom wydział rozpoczął już pracę w listopadzie tego samego roku. Szczególne znaczenie pracy tego wydziału polegało na badaniu tradycji kultury chrześcijańskiej, podczas gdy na uniwersytetach państwowych wprowadzono obowiązkową naukę marksizmu kosztem kultury chrześcijańskiej (...)”. Zob. M. Krąpiec, *Stefan Kardynał Wyszyński a Katolicki Uniwersytet Lubelski*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1971, nr 3.

- tekstem przejmowania na własność państwa zakładów, które nie podporządkowały się rządowemu Caritasowi.
- 1952 (23 XII) Przeprowadza rozmowę z wicemarszałkiem Sejmu Franciszkiem Mazurem w sprawie najważniejszych problemów Kościoła i państwa.
- 1953 (12 I) Papież Pius XII wynosi go do godności kardynała prezbitera (tytułarny kościół: Panny Marii na Zatybrzu) Władze PRL odmawiają zgody na wyjazd do Rzymu po odbiór kapelusza kardynalskiego¹⁵.
- 1953 (10 IV) Uczestniczy w zjeździe redaktorów prasy katolickiej.
- 1953 (4 IV) Podczas procesji Bożego Ciała przed kościołem św. Anny w Warszawie wygłasza kazanie do 200-tysięcznego tłumu, informując w nim społeczeństwo o gwałtownym pogorszeniu się stosunków pomiędzy rządem a Kościołem.
- 1953 (22 V) Wystosowuje memoriał do prezesa Rady Ministrów Bolesława Bieruta, w związku z naruszeniami przez władze państwowe zawartego w 1950 roku „porozumienia”¹⁶.

---

¹⁵ Podczas konsystorza 12 stycznia 1953 r. papież powiedział: „Jeszcze inny wielki ból napawa naszą duszę. Przed kilkoma dniami czcigodny nasz brat Stefan Wyszyński, arcybiskup Gniezna i Warszawy, powiadomił nas krótką depeszą, iż nie może przybyć do tego ukochanego miasta, chociaż tak bardzo pragnie. Powody nieprzybycia jak dotąd nie są nam znane. Pomimo to jest rzeczą całkowicie pewną i pragniemy, by wszyscy o tym wiedzieli, że gdy zdecydowaliśmy się podnieść arcybiskupa Wyszyńskiego do godności purpury kardynalskiej, uczynimy to nie tylko dlatego, by dać pełne uznanie Arcybiskupowi, tak bardzo zasłużonemu dla Kościoła, ale również dlatego, by dać wysokie uznanie i świadectwo naszej gorącej i zawsze żywej ojcowskiej miłości dla najszlachetniejszego narodu polskiego, który na kartach historii chrześcijaństwa wypisał nawet w trudnych i burzliwych czasach rozdziały jaśniejszej chwały”. <https://www.niedziela.pl/arttykul/63548/Zastawil-sie-za-Chrystusa-i-Kosciol> [dostęp: 30.08.2021].

¹⁶ „(...) A gdyby zdarzyć się miało, że czynniki zewnętrzne będą nam uniemożliwiały powoływanie na stanowiska duchowne ludzi właściwych i kompetentnych, jesteśmy zdecydowani nie obsadzać ich raczej wcale, niż oddawać religijne rządy dusz w ręce niegodne. Kto by zaś odważył się przyjąć jakiegokolwiek stanowisko kościelne skądinąd, wiedzieć powinien, że popada tym samym w ciężką karę kościelnej klątwy. Podobnie, gdy postawiona nas wobec alternatywy: albo poddanie jurysdykcji kościelnej jako narzędzia władzy świeckiej, albo osobista ofiara – wahać się nie będziemy. Pójdziemy za głosem naszego apostołskiego powołania i kapłańskiego sumienia, idąc z wewnętrznym spokojem i świadomością, że do przesładowania nie daliśmy najmniejszego powodu, że cierpienie staje się naszym udziałem nie za co innego, lecz tylko za sprawę Chrystusa i Chrystusowego Kościoła. Rzeczy Bożych na ołtarzach cesarza składać nam nie wolno. Non possumus!(...)”. Fragment listu Stefana Wyszyńskiego do prezesa Rady Ministrów Bolesława Bieruta z dnia 22 maja 1953 r. <https://dzieje.pl/aktualnosci/non-possumus> [dostęp: 30.08.2021].

- 1953 (16 VIII) Przeprowadza rozmowę z szefem Stowarzyszenia „Pax” Bolesławem Piaseckim¹⁷, podczas której podtrzymuje stanowisko zajęte przez Kościół polski w majowym memoriale do Bolesława Bieruta.
- 1953 (25 IX) Zostaje aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa¹⁸.
- 1953 (26 IX–12 X) Przebywa uwięziony w klasztorze ojców kapucynów w Rywałdzie koło Grudziądza.
- 1953 (12 X)–1954 (6 X) Przebywa w więzieniu (budynki przyklasztorne) w Stoczku koło Lidzbarka Warmińskiego.
- 1953 (8 XII) Idąc za wskazówkami zawartymi w książce¹⁹ św. Ludwika Marii Grignon de Montfort, dokonuje duchowego aktu oddania się Matce Bożej, ze zgodą na każdy los wyznaczony mu przez Boga.
- 1954 (2 VII) Wystosowuje do rządu PRL memoriał rekapitulujący wszystkie wysiłki Episkopatu Polski, celem osiągnięcia porozumienia z władzami państwowymi.
- 1954 (6 X)–1955 (27 X) Przebywa w więzieniu w Prudniku Śląskim²⁰.

---

¹⁷ Stowarzyszenie „Pax” – organizacja utworzona w 1947 r. przez Bolesława Piaseckiego i innych działaczy przedwojennego Ruchu Narodowo-Radykalnego Falanga, zrzeszająca katolików współpracujących z władzami komunistycznymi. Za pomocą tego stowarzyszenia władze PRL próbowały podporządkować sobie Kościół katolicki w PRL. „Pax” m.in. współtworzył ruch „księży patriotów”, atakował Episkopat Polski za „dążenie do przywrócenia kapitalizmu”, popierał proces biskupa Kaczmarka i uwięzienie prymasa Stefana Wyszyńskiego.

¹⁸ Decyzja o aresztowaniu Stefana Wyszyńskiego zapadła po aprobacie I sekretarza KC Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego Nikity Chruszczowa, za zgodą członków Biura Politycznego KC PZPR w osobach: Bolesław Bierut, Jakub Berman, Józef Cyrankiewicz, Franciszek Jóźwiak, Franciszek Mazur, Hilary Minc, Edward Ochab, Stanisław Radkiewicz, Konstanty Rokossowski. Bezpośredniego aresztowania dokonali sowieccy oficerowie Więckowski i Demidok, pracownicy Departamentu XI Ministerstwa Bezpieczeństwa. W dniu 30 września 1953 r. Święta Kongregacja konsystorialna, pod przewodnictwem papieża, rzuciła klątwę na wszystkich odpowiedzialnych za aresztowanie kardynała.

¹⁹ L.M. Grignon de Montfort, *Traktat o prawdziwym nabożeństwie do Najświętszej Marii Panny*.

²⁰ Podczas uwięzienia w Prudniku Śląskim, w efekcie modlitwy i medytacji, powstają dzieła: *Śluby Narodu*, *List do moich kapłanów*, *Rozmyślenia na tle roku liturgicznego*, *Zapiski więzienne* oraz *Dziennik duchowy*.

- 1955 (7 VIII) Odrzuca propozycję rządu PRL, dotyczącą zamieszkania w izolacji klasztornej, za cenę zrzeczenia się swoich funkcji kościelnych.
- 1955 (27 X)–1956 (26 X) Przebywa w więzieniu w Komańczy (klasztor sióstr nazaretanek)²¹.
- 1956 (26 X) Z polecenia I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki zostaje zwolniony z więzienia i na prośbę władz wraca do Warszawy, obejmując wszystkie swoje funkcje kościelne²².
- 1956 (XII) Spotyka się z polską inteligencją katolicką na Jasnej Górze.
- 1956 (24 XII) Wygłasza wigilijne przemówienie, które jest transmitowane przez wszystkie polskie rozgłośnie radiowe.
- 1957 (14 I) Przeprowadza rozmowę z premierem Józefem Cyrankiewiczem, w celu unormowania stosunków pomiędzy rządem a Kościołem oraz usunięcia przeszkód narzuconych Kościołowi w okresie stalinowskim. W wyniku tego spotkania rząd wydaje kilka istotnych dla Kościoła zarządzeń²³.

---

²¹ „Zawiadamiam, że Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zezwolił Ks. Arcybiskupowi Stefanowi Wyszyńskiemu na zamianę wyznaczonego dotychczas miejsca pobytu i na zamieszkanie w klasztorze Sióstr Nazaretanek w Komańczy, powiat Sanok, bez prawa opuszczania nowego miejsca pobytu. W razie jakichkolwiek prób wykorzystania możliwości stykania się dla akcji antypaństwowej, w stosunku do winnych wyciągnięte będą konsekwencje. Zawarty w uchwale Nr 700 Prezydium Rządu z dnia 24 IX 1953 roku zakaz wykonywania funkcji kościelnych oraz zakaz jakichkolwiek wystąpień publicznych pozostaje w mocy” – Zarządzenie Urzędu ds. Wyznań z dnia 17 października 1955 r.

²² „(...) Sprawy, o które walczył przed uwięzieniem, które były ostatecznym powodem jego aresztowania, zostały zagwarantowane, a mianowicie: 1. Wszyscy biskupi i sufragani wrócą na swoje stanowiska biskupie, z których siłą zostali usunięci. 2. Biskupi decydują o obsadzaniu stanowisk kościelnych. 3. Seminaria podlegają kontroli władzy kościelnej, a nie władzy świeckiej. 4. Kościół ma prawo do swobodnej katechizacji młodzieży. 5. Naród ochrzczony ma prawo do prasy katolickiej. Jedynie pod tym warunkiem Stefan Wyszyński przyjął wolność i wrócił do normalnej pracy(...)”. Zob. *Człowiek niezwykłej miary*, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 1984.

²³ Zarządzenie Ministra Oświaty w sprawie kwalifikacji zawodowych nauczycieli religii w szkołach zawodowych i średnich (26 I 1957); Zarządzenie Ministra Finansów w sprawie opodatkowania duchownych (5 VI 1957); Zarządzenie Ministra Finansów w sprawie opodatkowania kościelnych osób prywatnych i osób duchownych wyznania rzymskokatolickiego i innych wyznań i związków religijnych (26 I 1957); Uchwała Rady Ministrów o zniesieniu referatów dla spraw wyznań (8 III 1957); Okólnik Urzędu ds. Wyznań w sprawie budownictwa kościelnego (27 III 1957); Zarządzenie Ministra Rolnictwa w sprawie nieruchomości kościelnych (19 VI 1957); Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie zgromadzeń publicznych (25 VI 1957).

- 1957 (1 V) Spotyka się z Władysławem Gomułką i Józefem Cyrankiewiczem²⁴.
- 1957 (IV) Zostaje mianowany przez papieża protektorem Zakonu Ojców Paulinów.
- 1957 (V) Udaje się do Rzymu, gdzie z rąk papieża otrzymuje (18 V) kapelusze kardynalski. W drodze powrotnej do kraju (17 VI) jest goszczony przez patriarchę Wenecji kardynała Angelo Giuseppe Roncalliego (późniejszego Jana XXIII)²⁵.
- 1957 (26 V) Uczestniczy w rzymskich uroczystościach z okazji beatyfikacji błogosławionej Marii od Opatrzności Bożej, Eugenii Smet.
- 1957 (13 VI) Zostaje przyjęty przez Ojca Świętego na audiencji, podczas której porusza m.in. sprawę konkordatu oraz administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich.
- 1957 (VI) Otrzymuje w darze od siostry urszulanki Izabeli Ledóchowskiej pectorał Mieczysława kardynała Ledóchowskiego, który od tego momentu staje się własnością prymasów Polski.
- 1957 (20 VI) Przemawiając podczas uroczystości Bożego Ciała w kościele pw. św. Anny w Warszawie, zapowiada peregrynację po całym kraju kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.
- 1957 (26 VIII) Uczestniczy w częstochowskich uroczystościach rozpoczęcia peregrynacji kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.

---

²⁴ „(...) Gomułka oczekiwał od hierarchii kościelnej uwzględnienia obecnego ustroju społecznego, zważania na położenie geopolityczne Polski, polską rację stanu i nie naruszalność sojuszu z ZSRR. Gomułka wystąpił też z projektem trwałego określenia stosunków między Kościołem a państwem, np. przez zawarcie konkordatu. Był zdania, że warto te idee przekazać do Watykanu z podkreśleniem, że konkordat byłby zawarty z Polską, która jest ludowa. Od Watykanu oczekiwano też pozytywnego ustosunkowania się do sprawy Ziem Zachodnich. Ks. Prymas liczył na to, że nowe kierownictwo partii zapewni wolność religii, zezwoli rodzicom na religijne wychowanie dzieci, umożliwi Kościołowi posiadanie własnych wydawnictw, zezwoli na budowanie kościołów oraz utworzenie seminariów duchownych i wyższych szkół wyznaniowych. Prymas podzielał zdanie Gomułki, że harmonia między państwem a Kościołem prowadzić będzie do wspólnego dobra. A służenie dobru powszechnemu jest zarówno obowiązkiem państwa, jak i Kościoła. Ks. Prymas wyraził też przekonanie, że nastawienie papieża do Polski jest przychylne, o czym świadczy chociażby mianowanie polskich biskupów na diecezje Ziem Zachodnich (...)”. Zob. P. Raina, *Kardynał Wyszyński*, t. 2, cz. 1, Londyn 1986, s. 186–187.

²⁵ Spotkanie Stefana Wyszyńskiego z kardynałem Roncallim było początkiem wielkiej przyjaźni, której potem Jan XXIII niejednokrotnie dawał wyraz wobec całego Kościoła.

- 1958 (11 I) Przeprowadza rozmowę z Władysławem Gomułką i Józefem Cyrankiewiczem²⁶.
- 1958 (24 VII) Wystosowuje list do prokuratora generalnego PRL w sprawie przeprowadzonej w dniu 21 VII rewizji w Instytucie Prymasowskim na Jasnej Górze i konfiskaty dokumentów kościelnych.
- 1958 (21 IX) Uczestniczy w uroczystościach 40-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- 1956 (17 X–18 XII) Przebywa w Rzymie, gdzie uczestniczy w konklawe (28 X) oraz zostaje trzykrotnie (14 XI, 29 XI, 17 XII) przyjęty na audiencji przez nowego papieża Jana XXIII.
- 1959 (I) Udziela sakry biskupiej Lechowi Kaczmarkowi, Władysławowi Wyciskowi, Janowi Czerniakowi i Jerzemu Modzelewskiemu.
- 1959 (20 I) Przewodniczy kanonicznej rewizji szczątków św. Wojciecha, przechowywanych w relikwiarzu katedry gnieźnieńskiej.
- 1959 (7 III) Spotyka się z delegacją Stowarzyszenia Chopinowskiego.
- 1959 (14 III) Przewodniczy wyborom przełożonej Kongregacji Klasztorów SS. Wizytek w Polsce.
- 1959 (14 IV) Wystosowuje protestacyjny list do rządu, w związku ze stanowiskiem zajęтым przez partię podczas III Zjazdu PZPR.
- 1960 (11 I) Przeprowadza rozmowę z Władysławem Gomułką, poruszając w niej zarówno sprawy kościelne, jak i ogólnospołeczne.
- 1960 (9 VI) Dokonuje konsekracji katedry pw. św. Jana w Warszawie.
- 1960 (22 X) Odsłania pomnik Augusta kardynała Hlonda w bazylice warszawskiej.
- 1961 (5 IV) Dokonuje aktu oddania się duchowieństwa archidiecezji warszawskiej Matce Bożej w kaplicy Seminarium Metropolitalnego.

---

²⁶ Rozmowa toczyła się w siedzibie Rady Ministrów i trwała około 11 godzin, a jej główne punkty stanowiły: 1. Walka władz z religią w szkołach; 2. Dyskryminacja katolików w urzędach; 3. Nowa wersja dekretu o obsadzaniu stanowisk duchownych; 4. Trudności z tworzeniem nowych parafii. 5. Otwieranie szkół świeckich bez nauki religii. 6. Brak stowarzyszeń kościelnych dla młodzieży. 7. Dyskryminacja i ograniczenia dla prasy i wydawnictw katolickich. 8. Cenzura państwowa; 9. Brak programów religijnych w radiu. 10. Sprawa dobroczynności i ceł nakładanych z zagranicy na dary dla Kościoła; 11. Niezwrócenie Kościołowi precjozów religijnych; 12. Sprawa wyjazdów osób duchownych na stypendia zagraniczne.

- 1961 (28 IV) Odsłania i poświęca tablicę pamiątkową w archikatedrze warszawskiej ku czci duchowieństwa, które zginęło w obozach i więzieniach podczas II wojny światowej.
- 1961 (20–21 V) Przeprowadza wizytę kanoniczną parafii Września oraz uczestniczy w uroczystości ku czci męczeństwa dzieci wrzesińskich w 60. rocznicę słynnego strajku szkolnego.
- 1961 (30 VI) Spotyka się z Klubem Poselskim „Znak”.
- 1961 (20 VIII) Otrzymuje odręczny list papieża, w którym Ojciec Święty m.in. powiadamia o urządzeniu w swojej letniej rezydencji w Castel Gandolfo kaplicy Matki Boskiej Częstochowskiej.
- 1962 (17 II–11 III) Przebywa w Rzymie, gdzie uczestniczy w posiedzeniach Komisji Centralnej Przygotowawczej do Soboru Watykańskiego II oraz dwukrotnie spotyka się z papieżem Janem XXIII.
- 1962 (25–27 IV) Uczestniczy w pracach Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej.
- 1962 (19 VI) Przewodniczy ceremoniom pogrzebowym arcybiskupa Eugeniusza Baziaka.
- 1962 (5 X–12 XII) Uczestniczy w I sesji Soboru Watykańskiego II²⁷.
- 1962 (X) Mianowany zostaje przez papieża członkiem Komisji Soborowej *de negotiis extra ordinem*²⁸.
- 1963 (27 I) Wygłasza kazanie w kościele pw. św. Krzyża w Warszawie, z okazji 100-lecia powstania styczniowego.
- 1963 (23 IV) Przeprowadza rozmowę z Władysławem Gomułą, której głównym tematem jest niedotrzymywanie warunków „porozumienia” przez stronę rządową.
- 1963 (8–24 V) Przebywa w Rzymie, gdzie m.in. uczestniczy w uroczystościach wręczenia Janowi XXIII nagrody pokojowej Balzana²⁹.
- 1963 (21 VI) Uczestniczy w konklawe (wybór Pawła VI).

---

²⁷ Podczas Soboru jakiś starszy kardynał, przechodząc obok prymasa Stefana Wyszyńskiego, pocałował dwukrotnie jego pelerynę, mówiąc „Całuję męczeńską Polskę”.

²⁸ Podczas obrad Komisji Soborowej *de negotiis extra ordinem* stawia wniosek dotyczący udziału osób świeckich w Soborze.

²⁹ Nagroda pokojowa Balzana jest najwyższym dotowanym wyróżnieniem tego typu na świecie. Przyznawana jest nieregularnie, co 3 do 5 lat. Jej oficjalny tytuł brzmi: „Nadzwyczajne wyróżnienie za humanitaryzm, pokój i braterstwo między narodami”. Wśród znanych postaci Kościoła laureatami nagrody zostali m.in.: Jan XXIII, Matka Teresa z Kalkuty i francuski opiekun bezdomnych Abbé Pierre. Fundacja Balzana powstała dzięki majątkowi znanego publicyisty włoskiego Eugenio Balzana (1874–1953), który w 1933 r. wyemigrował do Szwajcarii. Po śmierci, zgodnie z wolą zmarłego, jego córka Angela Lina Balzan w 1956 r. założyła fundację.

- 1963 (30 VI) Gości w Polsce arcybiskupa Wiednia Franza kardynała Köni-
ga.
- 1963 (4 VII) Otrzymuje w darze od Pawła VI pierścień Jana XXIII.
- 1963 (29 IX–4 XII) Uczestniczy w II sesji Soboru Watykańskiego II.
- 1964 (23 IV) Dokonuje odsłonięcia pomnika Augusta kardynała Hlonda
w bazylice archikatedralnej w Poznaniu.
- 1964 (30 IV–4 V) Uczestniczy w wiedeńskich uroczystościach religijnych oraz
spotkaniach z austriackimi katolikami i wiedeńską Polonią.
- 1964 (5–20 V) Przebywa w Rzymie, gdzie po raz pierwszy porusza projekt
uczestnictwa papieża w uroczystościach milenijnych w Pol-
sce.
- 1964 (15 VI) Przyjmuje na audyencji Pielgrzymkę Tysiąclecia z Australii.
- 1964 (5 IX) Uczestniczy w uroczystościach jubileuszowych 600-lecia
Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
- 1964 (11 IX–2 XII) Przebywa w Rzymie, biorąc udział w III sesji Soboru Waty-
kańskiego II. Wspólnie z polskimi biskupami składa specjalny
memoriał Ojcu Świętemu z prośbą o ogłoszenie Maryi Matką
Kościoła.
- 1964 (IX) Uczestniczy w pogrzebie arcybiskupa generała Józefa Gawli-
ny.
- 1964 (29 XI) Konsekruje na biskupa ks. Władysława Rubina.
- 1965 (5–23 V) Przebywa w Rzymie, biorąc udział w konsekracji biskupiej
msgr. Poggiego z Sekretariatu Stanu.
- 1965 (8 IX) Dokonuje aktu oddania archidiecezji warszawskiej w macie-
rzyńską niewolę Matce Najświętszej.
- 1965 (13 IX–10 XII) Uczestniczy w IV sesji Soboru Watykańskiego II³⁰.
- 1966 (1 I) Przewodniczy uroczystości powitania koron Matki Bożej Czę-
stochowskiej przywiezionych z Jasnej Góry do bazyliki pry-
masowskiej na początek obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski.
- 1966 (I–XII) Uczestniczy w licznych obchodach i uroczystościach z okazji
Millenium chrześcijaństwa w Polsce m.in. dokonuje, jako le-
gat papieski, aktu całkowitego oddania Polski w niewolę Mat-
ki Chrystusowej za wolność Kościoła w ojczyźnie i w świecie.

---

³⁰ Podczas pobytu w Rzymie zostaje przyjęty na prywatnej audyencji przez Pawła VI, któremu składa petycję o list do Narodu Polskiego na tysiąclecie Chrztu Polski oraz powiadamia papieża o podjętej w Polsce akcji oddania się diecezji i parafii w macie-
rzyńską niewolę Maryi.

- 1967 (14 II) Otrzymuje od Ojca Świętego specjalne *breve*³¹, w którym papież wyraża wdzięczność za akt oddania Polski w niewolę Maryi.
- 1967 (IX) Nie otrzymuje zezwolenia od władz PRL na wyjazd do Rzymu w celu uczestniczenia w Synodzie Biskupów.
- 1967 (25–26 XI) Uczestniczy w uroczystościach olsztyńskich z okazji 400-lecia seminarium duchownego ufundowanego przez Stanisława kardynała Hozjusza.
- 1968 (5 I) Ulega niegroźnemu wypadkowi samochodowemu (drobny uraz w okolicach oka).
- 1968 (17 VI) Przyjmuje pielgrzymkę Polaków z Seminarium Polskiego w Orchard Lake (USA).
- 1968 (6 X) Uczestniczy w zakończeniu radomskich obchodów 150-lecia diecezji sandomierskiej.
- 1968 (19 X) Bierze udział w uroczystościach z okazji 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- 1968 (4 XI–11 XII) Przebywa w Rzymie z wizytą *ad limina apostolorum*³².
- 1969 (5 I) Uczestniczy w uroczystościach 50-lecia Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek i Towarzystwa Opieki nad Niewidomymi.
- 1969 (15 VIII) Sporządza duchowy testament³³.
- 1969 (13 X–17 XII) Uczestniczy w Synodzie Biskupów w Rzymie.

---

³¹ *Breve* – urzędowe pismo papieskie dotyczące spraw mniejszej wagi. W odróżnieniu od bulli jest pisane zwykłą łaciną na cienkim pergaminie, opatrzone czerwoną woskową pieczęcią papieską, w której jest odcisnięty Pierścień Rybaka.

³² *Ad limina apostolorum* – termin w Kościele katolickim, który oznacza zobowiązanie (regulowane prawem kościelnym) niektórych członków hierarchii kościelnej (biskupów) do odwiedzenia w ustalonym czasie (co pięć lat) grobów świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz przedstawienia papieżowi sprawozdania odnośnie do stanu swoich diecezji. Celem jest równocześnie umocnienie więzi z następcą św. Piotra, Głową Kościoła, uznanie jego zwierzchnictwa, przyjęcie jego rad i zaleceń.

³³ Podczas uroczystości pogrzebowych (31 V 1981) bp Jerzy Modzelewski odczytał fragmenty testamentu duchowego Stefana kardynała Wyszyńskiego: „(...) Kościołowi w Polsce służyłem według mojego zrozumienia jego sytuacji i potrzeb. Chciałem bronić Kościoła przed ateizacją, przed nienawiścią społeczną, przed rozwiązłością. Uważam sobie za łaskę, że mogłem z pomocą Episkopatu Polski przygotować Naród przez Wielką Nowennę, Śluby Jasnogórskie, Akt Oddania Narodu Bogurodzicy w macierzyńskiej niewolę miłości na nowe Millenium. Gorąco pragnę by Naród polski pozostał wierny tym zobowiązaniom (...)”, <https://kosciol.wiara.pl/doc/869393.Testament-warszawski-Prymasa-Polski> [dostęp: 30.08.2021].

- 1969 (28 X–22 XI) Przebywa w rzymskiej klinice, gdzie poddaje się zabiegowi chirurgicznemu.
- 1970 (7 II) Konsekruje na biskupa ks. Henryka Gulbinowicza, nowego ordynariusza w Białymstoku.
- 1970 (16 VIII) Ogłasza dekret Pawła VI o ustanowieniu Matki Bożej Łaskawej patronką Warszawy.
- 1970 (10 X–11 XI) Przebywa w Rzymie, gdzie zabiega o ostateczne uregulowanie przez Stolicę Apostolską kanonicznej organizacji Kościoła na Ziemiach Zachodnich i Północnych.
- 1970 (XII) Zdecydowanie występuje w obronie praw człowieka i narodu w związku z tragicznymi wypadkami na polskim Wybrzeżu i w jednym z wystąpień mówi: „Wasz ból jest naszym wspólnym bólem. Gdybym mógł w poczuciu sprawiedliwości i ładu wziąć na siebie całą odpowiedzialność za to co się ostatnio stało w Polsce, wziąłbym jak najchętniej. Bo w narodzie musi być ofiara okupująca winy narodu. Jakże bym chciał w tej chwili – gdyby ta ofiara przyjęta była – osłonić wszystko przed bólem, przed męką”³⁴.
- 1971 (26 IX–16 XI) Przebywa w Rzymie, gdzie uczestniczy w Synodzie Biskupów oraz pracach Kongregacji ds. Kapłanów i Papieskiej Komisji Rewizji Prawa Kanonicznego. Dzięki jego staraniom Paweł VI dokonuje beatyfikacji Maksymiliana Kolbego (17 X).
- 1972 (28 VI) Doprowadza wieloletnimi zabiegami do ostatecznej decyzji papieża o stabilizacji administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych³⁵.
- 1972 (XI) Wraz z biskupami nowo utworzonych diecezji udaje się do Rzymu, by podziękować papieżowi za decyzję stabilizującą administrację kościelną w Polsce.
- 1973 (VI) Uczestniczy w uroczystościach kościelnych z okazji 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika.

---

³⁴ <https://www.radiomaryja.pl/kosciol/zyciorys-ks-kard-stefana-wyszynskiego/> [dostęp: 30.08.2021].

³⁵ Paweł VI, bullą *Episcoporum Poloniae coetus* z dnia 28 czerwca 1972 erygował cztery nowe polskie diecezje: opolską, gorzowską, szczecińsko-kamiieńską i koszalińsko-kołobrzeską. Związał je z tymi terenami, na których poprzednio istniały administracje kościelne. Wznawiając dawną metropolię wrocławską, włączył do niej sufraganie Gorzów i Opole. Dwie nowe diecezje: szczecińsko-kamiieńską i koszalińsko-kołobrzeską, włączył do najstarszej w Polsce metropolii gnieźnieńskiej. Do tej metropolii włączył również diecezję gdańską, która dotychczas podlegała bezpośrednio Stolicy Apostolskiej. Diecezja warszawska została włączona do metropolii warszawskiej.

- 1974 (4–6 II) Gości w Polsce sekretarza Rady ds. Publicznych Kościoła, arcybiskupa Agostino Casaroliego.
- 1974 (24 XI–9 XII) Uczestniczy w Synodzie Biskupów w Rzymie.
- 1974 Powołuje, pod przewodnictwem biskupa Henryka Gulbinowicza, specjalny zespół do spraw zbadania projektu Kodeksu Pracy wniesionego do Sejmu.
- 1975 (11–25 V) Uczestniczy w Kongresie Mariologicznym i Maryjnym w Rzymie.
- 1975 (6–12 X) Przewodniczy polskiej pielgrzymce do Rzymu z okazji Roku Świętego.
- 1976 (II) Gości w Polsce arcybiskupa Poggiiego, kierownika Zespołu Stolicy Apostolskiej ds. Kontaktów Roboczych z Rządem PRL.
- 1976 (VII) Wystosowuje list do rządu PRL, w związku z podwyżkami cen i niepokojami, jakie miały miejsce w niektórych regionach Polski.
- 1976 Krytycznie ustosunkowuje się do projektu zmian w Konstytucji PRL.
- 1976 Ogłasza program obchodów 600-lecia obecności cudownego obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze pod hasłem „Sześć lat wdzięczności za sześć wieków obecności”.
- 1976 Powołuje w Republice Federalnej Niemiec Polską Misję Katolicką w miejsce dotychczasowej Polskiej Diecezji w Niemczech.
- 1976 (23 X) Na ręce Ojca Świętego zgłasza, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, (kończy 75 rok życia) gotowość ustąpienia ze stanowiska prymasa Polski³⁶.
- 1977 (22 II) Poddaje się operacji woreczka żółciowego.
- 1977 (14 VIII) W Niepokalanowie uczestniczy w uroczystościach 60-lecia dzieła ojca Maksymiliana Kolbego.
- 1977 (8 IX–1 X) Przebywa w klinice, gdzie poddaje się operacji, po której, mimo udanego zabiegu, jego stan zdrowia jest krytyczny.
- 1977 (29 X) Odbywa spotkanie z I sekretarzem KC PZPR Edwardem Gierkiem w związku z jego planowaną wizytą we Włoszech i prze-

---

³⁶ Papież zgłoszenia nie przyjmuje i listem z dnia 29 października 1976 r., wręczonym osobiście Stefanowi Wyszyńskiemu, poleca mu dalsze pełnienie wszystkich dotychczasowych obowiązków kościelnych.

- widywanym spotkaniem z papieżem Pawłem VI. Podczas rozmowy ostrzega przed grożącą Polsce katastrofą gospodarczą.
- 1977 (8 XI–6 XII) Przebywa w Rzymie, gdzie swym autorytetem wspiera polską rację stanu, w związku z wizytą kierownictwa politycznego Polski w Stolicy Apostolskiej.
- 1978 (V–VI) Dokonuje poświęcenia kamienia węgielnego pod nowy kościół pw. św. Zygmunta w Warszawie (18 V) oraz nowy kościół w dzielnicy Warszawa Ursus (3 VI).
- 1978 (V–VI) Uczestniczy w konklawe (wybór Jana Pawła I).
- 1978 (4 IX) Wspólnie z Karolem kardynałem Wojtyłą składa kurtuazyjną wizytę w Ambasadzie PRL w Rzymie.
- 1978 (20–25 IX) Przebywa z delegacją biskupów polskich w Niemczech (Kolonia, Fulda, Naviges, Monachium, Dachau, Frankfurt, Moguncja). W Fuldze uczestniczy w spotkaniu z niemiecką Konferencją Episkopatu.
- 1978 (10 X) Uczestniczy w konklawe (wybór Jana Pawła II)³⁷.
- 1979 (24 I) Spotyka się z Edwardem Gierkiem, w celu uzgodnienia wizyty Jana Pawła II w Polsce.
- 1979 (21 IV) Konsekuje w katedrze gnieźnieńskiej biskupa Józefa Głępa.
- 1979 (2–10 VI) Towarzyszy Janowi Pawłowi II podczas pielgrzymki po Polsce (Warszawa – 2 VI, Gniezno – 3 VI, Jasna Góra – 4, 5, 6 VI, Kraków – 10 VI).
- 1979 (VI) Udaje się z delegacją Episkopatu do Rzymu, w celu złożenia podziękowania papieżowi za wizytę w Polsce.
- 1979 (VI) Uczestniczy w uroczystościach rzymskich podniesienia do godności kardynalskiej biskupa Władysława Rubina.
- 1980 (I) Podejmuje decyzję o nieuczestniczeniu polskich katolików w kongresie katolików niemieckich³⁸.

---

³⁷ „(...) Czcigodny i umiłowany Księżu Prymasie. Pozwól, że powiem po prostu co myślę. Nie byłoby na Stolicy Piotrowej tego Papieża Polaka, który dziś pełen bojaźni Bożej, ale i pełen ufności rozpoczyna nowy pontyfikat, gdyby nie było Twojej wiary nie cofającej się przed więzieniem i cierpieniem, Twojej heroicznej nadziei, Twego zawierzenia bez reszty Matce Kościoła w Ojczyźnie naszej, który jest związany z Twoim biskupim i prymasowskim posługiwaniem (...)”. Jan Paweł II, 23 października 1978, podczas audyencji dla Polaków; <https://www.niedziela.pl/artukul/72270/nd/Slowa-Jana-Pawla-II-skierowane-do-kard> [dostęp: 30.08.2021].

³⁸ Przyczyną niewzięcia udziału w kongresie katolików niemieckich było stanowisko zajęte przez przewodniczącego Centralnego Komitetu Katolików Niemieckich, Hansa

- 1980 (25 VIII) Odbywa spotkanie z Edwardem Gierkiem, podczas którego porusza sprawy dotyczące warunków życia i pracy robotników oraz całego społeczeństwa.
- 1980 (26 VIII) Wygłasza na Jasnej Górze kazanie wzywające Polaków do dojrzałości narodowej i obywatelskiej, które częściowo transmitowane jest przez radio i telewizję.
- 1980 (28 VIII) Przyjmuje na audiencji delegację stoczniovców z Gdyni.
- 1980 (11–15 IX) Gości w Polsce delegację Episkopatu Niemieckiego.
- 1980 (6 X) Przyjmuje w swoim pałacu arcybiskupim w Gnieźnie wszystkich członków Katolicko-Społecznego Koła Poselskiego „Znak”.
- 1980 (10 XI) Spotyka się z delegacją NSZZ „Solidarność” bezpośrednio po zarejestrowaniu związku.
- 1980 (15 XI) Eryguje parafie: Miłosierdzia Bożego w Warszawie (dek. Warszawa Stare Miasto); Błogosławionego Maksymiliana Kolbego w Warszawie (dek. Warszawa Mokotów); Matki Boskiej Bolesnej w Milanówku (dek. grodziski); Przemienienia Pańskiego w Międzyborowie (dek. mszczonowski); Świętej Łucji w Warszawie (dek. rembertowski); Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Sochaczewie (dek. sochaczewski); Świętego Pawła od Krzyża w Rawie Mazowieckiej (dek. rawski); Świętego Józefa Rzemieślnika w Kochanowie (dek. skierniewicki).
- 1981 (4 I) Spotyka się z delegacją „Solidarności” Regionu Mazowsze.
- 1981 (5 I) Przyjmuje na audiencji Lecha Wałęsę.
- 1981 (15 I) Uczestniczy w konferencji księży dziekanów archidiecezji warszawskiej.
- 1981 (3 II) Uczestniczy w obradach VIII sesji publicznej Synodu Gnieźnieńskiego.
- 1981 (4 II) Przyjmuje na audiencji delegację „Solidarności” gnieźnieńskiej i poznańskiej.
- 1981 (7 II) Spotyka się z komitetem budowy Pomnika Ofiar Wydarzeń 1970 w Gdyni.
- 1981 (1 III) Uczestniczy w nabożeństwie oraz odsłonięciu tablicy ku czci Stefana Starzyńskiego w bazylice św. Jana w Warszawie.

Maiera (minister kultury w rządzie bawarskim) w sprawie zachodnich granic Polski. Maier uznawał, że linia graniczna na Odrze i Nysie ma charakter demarkacyjny.

- 1981 (9 III) Jest obecny na prezentacji sztuki Andrzeja Jawienia³⁹ *Przed sklepem jubilera* w kościele akademickim pw. św. Anny w Warszawie.
- 1981 (14 III) Podczas sesji Kurii Metropolitalnej Warszawskiej wręcza papieskie odznaczenia „Pro Ecclesia et Pontifice” grupie katechetek, a kilku kapłanów ogłasza kapelanami Jego Świątobliwości.
- 1981 (26 III) W związku z narastającymi napięciami społecznymi w kraju, odbywa rozmowę z prezesem Rady Ministrów gen. Wojciechem Jaruzelskim.
- 1981 (28 III) Spotyka się z Komisją NSZZ „Solidarność” prowadzącą rozmowy z rządem.
- 1981 (1 IV) Poddaje się badaniom lekarskim⁴⁰.
- 1981 (2 IV) Przyjmuje członków prezydium Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”.
- 1981 (3 V) Przeprowadza dwudziestominutową rozmowę telefoniczną z Janem Pawłem II.
- 1981 (14 V) Wygłasza orędzie, za pośrednictwem taśmy magnetofonowej, prosząc o modlitwę za Ojca Świętego w związku z zamachem na jego życie⁴¹.
- 1981 (16 V) Przyjmuje Sakrament Chorych z rąk ks. Edmunda Boniewicza.
- 1981 (22 V) Wygłasza przemówienie do zebranych przy jego łóżku biskupów, które ma charakter testamentu i pożegnania z Episkopatem.
- 1981 (25 V) Przeprowadza krótką rozmowę z Janem Pawłem II, który telefonuje z kliniki Gemelli w Rzymie.

---

³⁹ Andrzej Jawień to pseudonim Karola Wojtyły.

⁴⁰ Rozpoczyna się dwumiesięczny okres śmiertelnej choroby. Komunikat lekarski o stanie zdrowia prymasa Polski z 14 maja 1981 informuje: „W toku postępowania diagnostycznego ustalono, że choroba dotyczy narządów jamy brzusznej z towarzyszącym wysiękiem. Badania kliniczne oraz badania laboratoryjne przeprowadzone z udziałem specjalistów, ustaliły rozpoznanie. Zastosowano leczenie farmakologiczne zasadniczej choroby i wzmacniające organizm. Kolejne narady zespołu specjalistów stwierdziły, że choroba – mimo leczenia – ma przebieg postępujący. Stan chorego księdza kardynała jest poważny”, <https://kosciol.wiara.pl/doc/869397.Prymas-dzien-po-dniu-1215-maja-1981> [dostęp: 30.08.2021].

⁴¹ 13 maja 1981 r., podczas audiencji generalnej na Placu Świętego Piotra w Watykanie, Jan Paweł II został postrzelony przez Turka M. Ali Ağcę.

Stefan Wyszyński umiera 28 maja 1981 roku w Warszawie. Uroczystości pogrzebowe, pod przewodnictwem sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej Agostino kardynała Casaroliego, z udziałem setek tysięcy ludzi odbywają się 31 maja 1981 roku. Pochowany zostaje w podziemiach warszawskiej bazyliki archikatedralnej św. Jana. W dniu 27 maja 1987 roku dokonano w Warszawie przy Krakowskim Przedmieściu odsłonięcia pomnika Stefana kardynała Wyszyńskiego. Natomiast 20 maja 1989 odbyła się w bazylice archikatedralnej uroczysta pierwsza sesja, rozpoczynająca proces beatyfikacyjny Prymasa Tysiąclecia.

Zbigniew Judycki

Wybrana bibliografia

- Dembowski B., *Nasz Ojciec*, „Przewodnik Katolicki” 1986, nr 22.
- Dobraczyński J., *Najwspanialszy człowiek mego pokolenia*, „Odrodzenie” 1986, nr 21.
- Filipiak B., *O polskich kardynałach*, „Przewodnik Katolicki” 1960, nr 4.
- Filipiak B., *15 lat prymasostwa Ks. Kardynała Wyszyńskiego*, „Przewodnik Katolicki” 1963, nr 47.
- Glass H., *W pracy i walce*, Londyn 1978.
- Kaczmarek H., *Dwa rodowody*, „Chrześcijanin a Współczesność” 1986, nr 3.
- Kadziński R., *Kapłańska droga Prymasa Tysiąclecia*, „Kierunki” 1986, nr 31.
- Kąkol K., *Kardynał Stefan Wyszyński jakim go znałem*, Warszawa 1985.
- Korszyński P., *Redaktor Ateneum Kapłańskiego – biskupem lubelskim*, „Ateneum Kapłańskie” 1956, nr 45.
- Kozłowski K., *Godność człowieka w nauczaniu Prymasa Tysiąclecia*, „Tygodnik Powszechny” 1985, nr 21.
- Lewandowski J., *Naród w nauczaniu Stefana Wyszyńskiego*, Warszawa 1983.
- Micewski A., *Kardynał Wyszyński. Prymas i mąż stanu*, Paryż 1982.
- Padacz W., *Bibliografia prac ks. kardynała St. Wyszyńskiego za lata 1958–1970*, Kraków 1970.
- Peszowski Z., *Wokół umiłowania Prymasa Tysiąclecia*, Poznań 1987.
- Raina P., *Kardynał Wyszyński*, Londyn 1988.
- Rubin W., *Opiekun emigracji*, „Ateneum Kapłańskie” 1981, nr 97.
- Słownik Polskich Teologów Katolickich*, red. H. Wyczawski, Warszawa 1982.
- Walczak H., *Kapelan Puszczy Kampinoskiej*, „Tygodnik Powszechny” 1986, nr 33.
- Wojtyła K., *Znaczenie kardynała Stefana Wyszyńskiego dla współczesnego Kościoła*, Lublin 1971.
- Zaręba J., *Ojciec swojego ludu*, „Ateneum Kapłańskie” 1981, nr 97.
- Zieliński Z., *Stefan kardynał Wyszyński*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1971, nr 3.

Rys. Tadeusz Kurek

“Soli Deo per Mariam”. A thorny life path of Cardinal Stefan Wyszyński, the Primate of the Millennium

Keywords

Stefan Wyszyński, beatification, primate of Poland, Archdiocese of Warsaw and Gniezno, Polish clergy, the Polish People’s Republic (PRL)

Summary

The article was written to celebrate the life and upcoming beatification of Cardinal Stefan Wyszyński that was filled with adoration and great love for the Mother of God. During his ministry in one of the most challenging periods in the history of Poland, he focused on reaching the God Himself through Mary following the motto: *Demand the most from yourself.*

„Soli Deo per Mariam“. Dorniger Lebensweg vom Primas des Jahrtausends Stefan Wyszyński

Schlüsselwörter

Stefan Wyszyński, Seligsprechung, Primas von Polen, Erzbistum Warschau, Erzbistum Gniezno, Klerus Polens, Volksrepublik Polen.

Zusammenfassung

Der anlässlich bevorstehender Seligsprechung vorbereitete Artikel zeigt in chronologischer Form den Lebensverlauf von Stefan Kardinal Wyszyński, der von Atmosphäre der Ehre und großen Liebe zur Gottesmutter geprägt wurde. Sein pastoraler Dienst in einem der schwierigsten Perioden der polnischen Geschichte wurde auf Gott durch Maria gerichtet, was mit dem Leitspruch *Von sich selbst muss man am allermeisten verlangen* im Einklang stand.

«Soli Deo per Mariam». Тернистый жизненный путь кардинала Стефана Вышинского, Примаса Тысячелетия

Ключевые слова

Стефан Вышинский, беатификация, примас Польши, архиепархия Варшавы и Гнезно, польское духовенство, ПНР

Резюме

В настоящей статье, написанной по случаю скорого причисления священнослужителя к лику блаженных, в хронологическом порядке описывается жизненный путь кардинала Стефана Вышинского, исполненный почтения и безграничной любви к Богородице. Его пастырское служение, пришедшее на один из сложнейших периодов в истории Польши, неизменно было обращено к богу путем поклонения Богородице, в соответствии с девизом *В первую очередь – будь требовательным к себе.*